

da Bir Araştırma, Ankara 1959; E. Winkler, *Die Wirtschaft von Zonguldak Türkei (Eine geographische Untersuchung)*, Wien 1961, s. 98-99; Z. Fahri Fındıkoğlu, *Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük*, İstanbul 1962; a.mlf., "Karabük'ün Teşekkülü ve Bazı Demografik ve İktisadî Meseleler", *1960-1961 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, İstanbul 1962, s. 1-10; a.mlf., "Karabük'te Sanayileşmenin İktisadî ve İctimai Tesirleri", *1961-1962 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, İstanbul 1962, s. 1-37; Mehmet Eröz, "Karabük Hakkında İki Vesika", a.e., s. 126-132; Tekin Aydın, *Anadolu'da İnsan Toplulukları ve Yerleşme İlkeleri Üzerinde Bir Deneme*, İstanbul 1964, s. 159-160; *Karabük-Safranbolu Analitik Etüdler ve Teklif Projeler*, Ankara 1967-68 (İller Bankası yayını); Metin Tuncel, "Tarih Boyunca Türkiye'de Kent Kuruluşları", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul 1981, s. 348; Hulusi Yazıcıoğlu - Mustafa Al, *Safranbolu, Safranbolu-Karabük-Ulus-Eflâni*, Karabük 1982, s. 38; Safa Erkün, "Türkiye'de İlk Ağır Sanayi Yerleşimi: Karabük'ün Kuruluş Dönemi", *Kentleşme-Sanayileşme Etkileşimi: Eskişehir Örneği Kolokyumu (6-8 Kasım 1985)*, Eskişehir 1985, s. 35-44; İlhan Yaşar Hacısalihoğlu, *Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkilemi* (doktora tezi, 1995), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mehmet Ardos, "8 Şubat 1974 Karabük Heyelânı", *İÜ Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, sy. 23, İstanbul 1980, s. 47-56; Sedat Avcı, "Filyos Çayı Havzasının (Karabük-Filyos Arası) Coğrafi Etüdü II: Beşerî Coğrafya Özellikleri", *Coğrafya Dergisi*, sy. 7, İstanbul 1999, s. 274-277; a.mlf., "Filyos Çayı Havzasının (Karabük-Filyos Arası) Coğrafi Etüdü III: Ekonomik Coğrafya Özellikleri", a.e., s. 300-301.

METİN TUNCEL

KARACA AHMED

Abdalân-ı Rûm zümresine mensup
Türkmen dervîşi ve halk hekimi.

Orhan Gazi devrinde yaşadığı (Âşıkpaşazâde, s. 200; Âlî Mustafa, s. 62). Rivayete göre Acem diyarında hükümdarlık yapan (Hoca Sâdeddin, V, 9) Süleyman el-Horasânî'nin oğludur (Uluçay, I, 19). Başlangıç-

ta zevk ve safa içinde bir hayat sürerken bir vesileyle dervîşliğe yönelmiş, Anadolu'ya gelerek (Taşköprizâde, s. 12; Mecdî, s. 33) Geyve Akhisar'ın fethine katılmış, fetihten sonra da buraya yerleşmiştir (Baldırzâde Mehmed Efendi, s. 281).

Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi'nde Karaca Ahmed'in Anadolu erenlerinin gözcüsü ve Sivrihisarlı Şeyh Nûreddin'in müridi olduğu ifade edilmektedir. Vilâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş-ı Velî Anadolu'ya geldiğinde Karaca Ahmed Anadolu'da bulunuyordu ve Fatma Bacı'nın uyarısıyla Hacı Bektaş'ın Sulucakarahöyük'te olduğunu yanındakilere bildirmişti. Bazı kerâmetlerini gördükten sonra yanına giderek kendisine intisap eden Karaca Ahmed'in Hacı Bektaş ile karşılaşması sırasındaki olaylar, Orta Asya şaman geleneğinde yer alan olağan üstü güçlere sahip olma ve vahşi hayvanları itaat altına alma gibi motifleri yansıtmaları bakımından önemlidir (Ocak, *Alevî Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, s. 141 vd.).

Saruhanoğulları'na ait bir vakfiyede Karaca Ahmed'in 1371 yılında hayatta olduğu kaydedilmektedir (Uluçay, I, 139). Bu durumda onun Hacı Bektaş'la görüşmesi pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca Hacı Bektaş'ın 1240'ta Babaîler isyanı sırasında kardeşi Mentes ile birlikte Anadolu'ya geldiği düşünülürse (Âşıkpaşazâde, s. 204; Ocak, *Babaîler İsyanı*, s. 128) Karaca Ahmed'in ondan önce Anadolu'ya gelip Hacı Bektaş'ın Anadolu'ya gelişini haber verdiğine dair rivayetlere şüpheyle bakmak gerektiği ortaya çıkar.

Orhan Gazi döneminde Bizanslılar'la yapılan Palekanon savaşından sonra Üsküdar'a gelerek bugün kendi adıyla anılan türbe ve mezarlığın bulunduğu bölgeye yerleşen Karaca Ahmed burada kurduğu tekke de çok sayıda mürid yetiştirmiş,

tekkesi Osmanlı-Bizans sınırında bir tampon bölge görevini üstlenmiştir. Dönemin önemli şahsiyetlerinden birinin gözlerini tedavi ettiği ve karşılığında birçok arazinin mülk olarak kendisine vakfedildiği rivayet edilmektedir. Osmanlı topraklarında büyük şöhrete kavuşan ve tarihçi Âlî Mustafa'nın ifadesiyle Rum abdallarının "kutb-ı nâmdâr"ı haline gelen Karaca Ahmed (*Künhü'l-ahbâr*, s. 55) Balkanlar'da çok defa Aziz George ile özdeşleştirilmiş, bunun sonucunda hıristiyan halk onu ve dolayısıyla İslâmiyet'i kolayca benimsemiştir.

Karaca Ahmed, Rumeli'deki fetihlere katıldıktan sonra Anadolu'nun pek çok yöresini dolaşarak hem hastaları tedavi etmiş, hem de kurmuş olduğu tekkeler vasıtasıyla Anadolu'nun İslâmlaşma'sına katkıda bulunmuştur. Osmanlı topraklarında geniş bir mürid kitlesiyle birlikte ayrıldıktan sonra ilk olarak Afyon'da bugün kendi adıyla anılan bölgede yerleşen Karaca Ahmed'e, bu faaliyetleri esnasında Göynük'te türbesi bulunan Yargeldi Sultan ve Hasan Basri gibi arkadaşları refakat etmişlerdir. Bu bölgede beylerden birinin akıl hastası kızını tedavi etmesi onun şöhretini daha da arttırmış ve burada kendisine geniş araziler vakfedilmiştir (Bayar, s. 67). Ancak kendisi bir süre sonra Afyon'dan ayrılarak Saruhanoğulları'nın hüküm sürdüğü Manisa bölgesine yerleşmiştir. Karaca Ahmed Manisa'ya geldiğinde Saruhan Bey'in Manisa ve Akhisar'ın fethiyle uğraştığı, Karaca Ahmed'in elli yedi bin müridiyle birlikte bu fethe katıldığı rivayet ediliyorsa da (a.g.e., s. 71) bu bilgi şüphelidir. Tarihî kayıtlardan, onun Saruhanoğulları topraklarında bu beyliğin son hükümdarı İshak Bey zamanında yaşadığı anlaşılmaktadır. Akhisar muhtemelen Karaca Ahmed'in son durağı olmuş (Köprülü, s. 259; Üner, III/12 [1974], s. 19), bundan sonra başka bir yere gitmeyip kurmuş olduğu tekkesinde hem ruh hekimiği yapmış hem de mürid yetiştirmiştir. Saruhanoğulları'nın vakfiyelerinde 1371 yılında Revak Sultan'a yapılan bir vakıf tahsisinde Karaca Ahmed'in şahit olarak adı geçmekte, 1390'da Hoşkadem Mescidi ve Yengi'deki Karaca Ahmed evkafının Karaca Ahmed Tekkesi'ne vakfedilmesine dair belgede ise artık yaşamadığı anlaşılmaktadır (Uluçay, I, 139 vd.). Bu durumda onun 1371-1390 yılları arasında vefat ettiği söylenebilir. Mecdî, mezarının Akhisar'da kendi adıyla anılan köyde bulunduğunu kaydederek (*Şekâik Tercümesi*, s. 33). Karaca Ah-

Karaca
Ahmed
Türbesi -
Üsküdar /
İstanbul

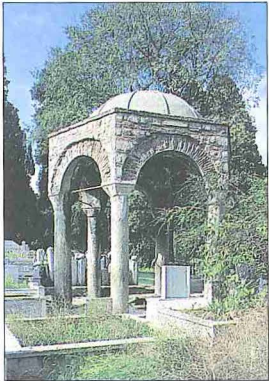
Karaca Ahmed'in sandukası

med'in ölümünden sonra şeyhlik ve ruh hekimliği vazifesini oğlu Eşref devam ettirmiştir. Ayrıca Hızır Abdal adında bir oğlunun daha olduğu bilinmektedir.

Karaca Ahmed'in Bektaşiliğe intisabı ve daha sonra bu tarikatın en önemli şahsiyetlerinden biri haline gelmesi Hacı Bektaş'tan ziyade Abdal Mûsâ ile ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Karaca Ahmed'in Osmanlı topraklarında bulunduğu sırada bölgede yoğun bir şekilde Bektaşilik propagandası yapan Abdal Mûsâ kendisiyle Hacı Bektaş ocağının postnişini olması sıfatıyla görüşmüş olmalıdır.

Onun İstanbul, Afyon, Manisa, Aydın, Sivrihisar, Göynük, Makedonya'da yedi türbesi; Akhisar Karaköy, Eşme-Karaca Ahmed ve Manisa Horoz köylerinde üç makamı bulunmaktadır. Üsküdar'daki türbenin yanında Karaca Ahmed'in Horasan'da binerek Anadolu'ya geldiğine inanılan atının bulunduğu bir mezar daha vardır. Karacaahmet Mezarlığı da onun adına izâfe edilmiştir.

Karaca Ahmed'in ruh hastalarını tedavi eden bir hekim olduğu inancı, "Karaca Ahmed ulu vefî / Uslu olur gelen deli" beytiyle günümüzde de devam etmektedir.

Karaca Ahmed'in atının mezarı olduğuna inanılan açık türbe - Üsküdar / İstanbul

Türbelerinde hasta tedavilerinin yapılmakta olması halkın ona karşı sevgisini ve Türk tıp folklorundaki yerini göstermesi bakımından önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşıkpaşazâde, *Târih*, s. 199-200, 204; *Vilâyetnâme* (haz. Abdülbaki Gölpınarlı), İstanbul 1958, s. 18-19; Ebülhâyr Rûmî, *Saltuknâme* (haz. Şükrü Halûk Akalın), Ankara 1988, II, 45; Taşköprizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 12-13; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 33; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârih* (haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1999, V, 9; Âlî Mustafa, *Künhü'l-ahbâr*, İstanbul 1271, s. 55, 62; Baldırzâde Mehmed Efendi, *Rauza-i Evliyâ* (haz. Mefail Hızlı - Murat Yurtsever), İstanbul 2000, s. 281; M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, İstanbul 1994 (İstanbul 1919), s. 259; M. Çağatay Uluçay, *Saruhan Oğulları ve Eserlerine Dair Vesikalar*, İstanbul 1940, I, 19, 25, 139-140; Edib Ali Baki, *Karaca Ahmed ve Delileri Tedavi Yurdu*, İstanbul 1947, s. 5 vd.; Nezihe Araz, *Anadolu Evliyalari*, İstanbul 1958, s. 417-420; Aysel Okan, *İstanbul Evliyalari*, İstanbul 1968, s. 78 vd.; Mehmet Yaman, *Karaca Ahmed Sultan Hazretleri*, İstanbul 1974, s. 70 vd.; Muharrem Bayar, "Afyon'da Yaşamış Büyük Velilerden Karaca Ahmed Sultan", *II. Afyon Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyon 1991, s. 67-71; İrene Melliokoff, *Uyur İdik Uyurdular: Alevilik-Bektâşilik Araştırmaları* (trc. Turan Alptekin), İstanbul 1993, s. 159; Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı*, İstanbul 1996, s. 128 vd.; a.m.f., *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, İstanbul 2000, s. 141 vd.; Şükrü Halûk Akalın, "Akhisar'daki Karaca Ahmed Türbesi ve Bu Türbe İle İlgili İnançlar", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, Ankara 1997, s. 21; Bedri Noyan (Dedebara), *Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik*, Ankara 1998, I, 273-274; Selim Çapar, *Göynük*, Ankara 1998, s. 48; Naci Kum, "Karaca Ahmed'ler Hakkında İncelemeler, Düşünceler", *TFA*, IV/94 (1957), s. 1500-1501; Ragıp Üner, "XIII. Yüzyılda Yaşayan Bir Ruh Hekimi Karaca Ahmed Sultan", *Hayat Tarih Mecmuası*, III/12, İstanbul 1974, s. 19; Baha Tanman, "Karaca Ahmed Türbesi ve Tekkesi", *DBİst.A*, IV, 442.

HAŞİM ŞAHİN

KARACA BEY

(ö. 754/1353)

Dulkadiroğulları Beyliği'nin kurucusu
(bk. DULKADIROĞULLARI).

KARACAAHMET MEZARLIĞI

İstanbul Üsküdar'da
şehrin en eski ve en büyük mezarlığı.

Orhan Gazi tarafından 753 (1352) yılında fethedilen Üsküdar'da müslüman mezarlığı I. Murad devrinde oluşmaya başlamış, İstanbul'un fethinden sonra giderek genişlemiştir. Mezarlığa adı verilen Karaca Ahmed, Anadolu'nun İslâmlaş-

masında önemli katkıları olan abdalân-ı Rûm zümresinden menkubevî bir şahsiyettir. Bu kimliğinden dolayı çeşitli yerlerde yedi ayrı türbesi bulunmaktadır. Üsküdar'da kabristan içindeki türbesi de bunlardan biridir. Evliya Çelebi'nin, "Karaca Ahmed Sultan Tekkesi mezaristan içindedir" şeklindeki ifadesinden burasının o dönemde bir türbe-tekke olduğu anlaşılmaktadır. Resmî olarak 1110 (1698) yılından itibaren Karacaahmet Sultan Mezarlığı olarak adlandırılan mezarlığın bir diğer adı da Üsküdar Mekâbir-i Müslimîni'dir.

Şehircilik tarihi açısından da önem taşıyan Karacaahmet Mezarlığı'nın başlangıç noktası Menzilhâne Yokuşu'nun (günümüzde Gündoğumu caddesi) başı idi. Cumhuriyet döneminde yapılan imar faaliyetleri sonucunda kuzeydeki Tunusbağı caddesinin nihayeti ve burada halen mevcut olan 1092 (1681) tarihli Hacı Fâik Bey Çeşmesi mezarlığın başlangıcı olmuştur. Karacaahmet Mezarlığı'nı, Menzilhâne Yokuşu başından başlamak üzere hepsi eski birer yerleşim yeri olan İnadiye, Tunusbağı, Çiçekçi, Talimhane, Haydarpaşa, İbrahimağa, Seyitahmet deresi, Harmanlık, Nuhkuyusu ve Aşçıbaşı mahalleleri ve semtleri çevreler. Günümüzde içinde bulunan yollarla birlikte yaklaşık 750.000 m²'lik bir araziye kaplayan mezarlık Miskinler, Saraçlar Çeşmesi, Şehitlik, Musallâ ve Duvardibi adlı beş büyük bölgeye ayrılır. Mezarlık kuzeyde Tunusbağı'ndan güneyde İbrahimağa çayırına doğru eğimli bir arazi yapısına sahiptir. Seyitahmet deresi vadisi mezarlığın en çukur kısmını teşkil eder. Güneyinde İbrahimağa çayırının devamında Karacaahmet Mezarlığı'ndan ayrı kabul edilen Ayrılık Çeşmesi Mezarlığı yer almaktadır.

Karacaahmet Mezarlığı, eskiden Ayrılık Çeşmesi'nden sonra Acıbadem caddesini aşarak yamaçtan aşağıya Söğütlüçeşme'ye inmekte, buradan itibaren mezarlığa Mahmutbaba Mezarlığı adı verilmekteydi. Bu mezarlığın karşısında Söğütlüçeşme Tren İstasyonu önünde bir bölüm daha vardı. Burada dereyi aşan Taşköprü'den sonra mezarlık Fenerbahçe Stadyumu arkasında devam ederdi. Karacaahmet'in son ucu, şimdi Ankara yolu sapağı başındaki Kalyonlar başhalifesi ve ailesinin sofasıyla az ilerideki Kızıltoprak Camii yanındaki hazîre idi.

Menzilhâne'den başlayarak Karacaahmet Türbesi'nin önünden geçen ve me-